

higher educational institutions: aesthetic education and aesthetic awareness, interest in arts and ability to perceive aesthetically and evaluate from the point of view of the universal and national aesthetic ideal.

The content of aesthetic education comprises aesthetic perception, aesthetic judgments, aesthetic knowledge, aesthetic culture, aesthetic ideals, aesthetic feelings, aesthetic inner turmoil, aesthetic pleasure, aesthetic tastes, aesthetic activity. In complex, these categories reveal the essence of aesthetic education, expand its palette, make up its structure. The structure of aesthetic education consists of professional competence and professionalism, which are naturally linked with creativity, artistic and aesthetic vision of the results of your work.

Keywords: aesthetic education, aesthetics, value, artistic aesthetic activity, institution of higher education.

УДК: 378.148

О. Колісник, канд. психол. наук
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського, Київ

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2019.41.29-32>

ПАТРІОТИЧНА СКЛАДОВА В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У науковій статті розкриваються складові теорії виховання: зміст, принципи, методи і закономірності виховної, патріотичної підготовки майбутніх офіцерів у системі військової освіти України відповідно до сучасних політичних реалій. Патріотизм воїнів, їх почуття любові до Вітчизни, які втілюються у служінні її інтересам, має основоположне значення для розвитку Збройних сил України.

Головною метою вищої військової освіти сьогодні є сприяння становленню офіцера – національного патріота, високого професіоналу своєї справи, що уміє самостійно ставити і вирішувати професійні проблеми в так званому суспільстві ризику.

Серед виховних компетенцій у офіцера можна назвати наступні: культура системного професійного мислення, комунікативна культура, уміння працювати в команді, толерантність, прагнення до самоосвіти і саморозвитку, відповідальність, організаторські і лідерські якості, стійкість до постійних змін соціального і природного середовища, гнучкість і креативність мислення, духовність, оптимальний стиль професійної поведінки, уміння представляти свої особові і професійні якості, культура здорового способу життя.

Методологічною основою процесу патріотичного виховання офіцерів виступає наукова теорія пізнання, яка передбачає єдність історичного і логічного в педагогічному процесі, методологічний аналіз дидактичних понять, фактів, явищ у поєднанні із змістовним наповненням методики підготовки військових офіцерів, це знання теоретичних основ нормативно-навчальних дисциплін, використання циклу практичної та тактичної підготовки. Об'єктивним пунктом цієї теорії є признание об'єктивності і матеріальності оточуючого світу, існування його у постійному русі, змінах і розвитку, пізнанні світу та його закономірностей. Основою пізнання слугує вся сукупність людської практики, засобів впливу людини на природу і виробничі відносини.

Ключові слова: теорія виховання офіцерів, патріотизм, зміст і принципи виховання, підготовка військовослужбовців.

Вступ. Професійна діяльність військовослужбовця пов'язана з використанням зброї, що відносить цю діяльність до групи підвищеного ризику, вимагає детального вивчення умов, які впливають на рівень ефективності діяльності військовослужбовців і насамперед це стосується психологічного клімату військового підрозділу. Зростає потреба в духовному збагаченні офіцерського корпусу, членів їх родин. Патріотизм воїнів, їх почуття любові до Вітчизни, які втілюються у служінні її інтересам, має основоположне значення для розвитку Збройних сил України.

Постановка проблеми. Професійна діяльність військовослужбовця пов'язана з використанням зброї, що відносить цю діяльність до групи підвищеного ризику, вимагає детального вивчення умов, які впливають на рівень ефективності діяльності військовослужбовців і, насамперед, це стосується психологічного клімату військового підрозділу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За теоріями С.Л. Рубінштейна [4], О.М. Леонтьєва [1] і О.Г. Асмолова, особистість формується в діяльності та народжується з діяльності. Особистість, на їхню думку, виступає, з одного боку, як умова діяльності, а з іншого – як продукт діяльності. «Спільна доцільна предметна діяльність людей» являє собою вихідну, «породжувальну» основу розвитку особистості. «Власний психічний розвиток особистості опосередковано її діяльністю», – підкреслював С.Л. Рубінштейн [4]. Через організацію зовнішньої діяльності особистості можна і необхідно організовувати її внутрішню діяльність, тобто психічні

процеси, які саморозвиваються. Цей механізм має назву «інтеріоризація» – «процес формування внутрішньої структури та механізмів людської психіки на основі засвоєння і трансформації структур специфіки людської діяльності; формування індивідуальної свідомості як соціального явища». Інтеріоризація забезпечує засвоєння особистістю зовнішньої діяльності, у процесі якої формується, на думку О.М. Леонтьєва, внутрішня діяльність, тобто відбувається самоактивність і саморозвиток особистості. Саме на цей саморозвиток має бути спрямована виховна робота [1].

Мета статті – дослідити зміст, принципи і методи виховання військовослужбовців та теоретичні основи формування патріотизму як основної складової професіоналізму офіцера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність професійної діяльності військовослужбовців визначається системою соціально-психологічних, природних, технічних, медико-біологічних, а також специфічних, які залежать від специфіки самої професії військовослужбовця, факторів і впливають на рівень працездатності офіцерів.

Тому прийнято говорити про роль провідної діяльності в розвитку особистості. О.М. Леонтьєв ввів поняття «провідний вид діяльності», який визначає характер функціонування і розвитку психіки особи, а згодом – формування особистості. Провідна діяльність домінує на певному етапі розвитку особистості й забирає більшу частину часу. На думку О.М. Леонтьєва, під провідною діяльністю розуміється

© О. Колісник, 2019

«така діяльність, розвиток якої зумовлює найголовніші зміни у психічних процесах і психологічних особливостях особистості дитини на цій стадії», діяльність, усередині якої розвиваються психічні процеси, що готують особу до переходу на нові, вищі ступені розвитку. Він виокремлює три основних ознаки провідної діяльності: по-перше, це така діяльність, у формі якої виникають і всередині якої диференціюються інші, нові види діяльності; по-друге, в якій формуються і перебудовуються часткові психічні процеси; по-третє, від якої безпосередньо залежать основні психологічні процеси [1].

Особливою необхідною умовою формування сучасного військового як особистості є взаємозв'язані питання цілі виховання із закономірностями розвитку суспільства, тому що всебічний розвиток особистості військового є необхідною об'єктивністю розвитку збройних сил до викликів часу: науково-технічного прогресу та політичних реалій. Матеріальною основою діяльності збройних сил повинно стати високо розвинуте в науковому, технічному відношенні сучасне військово озброєння, але для цього потрібна відповідна людина із розвинутими здібностями, із розкритим технічним та інноваційним потенціалом для можливості управління такою військовою технікою.

Специфіка вузівського військового навчання є в тому, що воно, на відміну від природних форм пізнання, що склалися форм (гра, наукове пізнання та ін.), є штучно організованою формою, яка проходить під керівництвом викладача. Джерелом навчальної інформації є не тільки викладач, але і книги, засоби масової інформації, практичні та семінарські заняття; курсанти у вищому військово навчальному закладі опановують професією і пізнають специфіку професійної праці офіцера в узагальненому і систематизованому вигляді [7].

Серед виховних компетенцій у офіцера можна назвати наступні: культура системного професійного мислення, комунікативна культура, уміння працювати в команді, толерантність, прагнення до самоосвіти і саморозвитку, відповідальність, організаторські і лідерські якості, стійкість до постійних змін соціального і природного середовища, гнучкість і креативність мислення, духовність, оптимальний стиль професійної поведінки, уміння представляти свої особові і професійні якості, культура здорового способу життя. Аналіз тенденцій розвитку вищої військової освіти в світі свідчить про те, що підвищення її якості і ефективності залежить не стільки від початкових планів і кількості аудиторних годин, скільки від особи викладача, здатного втілювати свої установки, знання, уміння і навички в творчий потенціал курсантів. Сьогодні надзвичайно актуальне питання про підготовку таких викладачів, які здатні вибудовувати міждисциплінарні навчальні плани, вступати в продуктивну комунікацію з іншими викладачами, командуванням і курсантами, використовувати різні стилі педагогічної діяльності, постійно підвищувати свою кваліфікацію [8]. Розвиток продуктивної навчальної діяльності, автономії особи і креативності, що вчиться, природно, вимагає, щоб викладач сам володів яскраво вираженою педагогічною індивідуальністю, креативністю, здібністю до гнучкої професійної поведінки, творчого пошуку і професійного самовдосконалення. Необхідною умовою і засобом самовдосконалення особи викладача є його постійна рефлексія своєї

професійної діяльності. Розвиток професійної рефлексії, адекватної самооцінки стає сьогодні одним з пріоритетних завдань професійної підготовки і підвищення кваліфікації викладачів, без вирішення якої навряд чи можлива будь яка істотна модернізація вищої військової освіти. Як інструмент вимірювання рівня сформованості професійно значущих якостей особи викладача, ключових компетенцій, розвитку його оцінної для рефлексії свідомості необхідно широко використовувати розроблені в педагогічній деонтології і психології діагностичні методики і технології. Основним завданням педагогічної науки є вивчення педагогічної дійсності з метою накопичення і систематизації наукових знань для розуміння, пояснення і прогнозування процесів навчання, виховання, освіти і розвитку людської особи. Пізнаючи закономірності цих процесів, педагогіка вказує практиці найбільш раціональні шляхи і засоби педагогічної дії на особу, розробляє ефективні освітні технології і методики. Інше завдання педагогів-вчених полягає в дослідженні і обґрунтуванні освітніх цінностей і норм, на підставі яких повинні визначатися цілі і зміст педагогічної діяльності. У всі часи педагоги прагнули допомогти людям ставати краще, розвивати і реалізовувати властиві ним здібності з найбільшою користю для себе і для суспільства. З цих позицій педагогічні знання необхідні і військовим командирам в сучасних соціально-політичних реаліях, професійна діяльність яких постійно припускає взаємодію з іншими людьми. Але для того, щоб допомагати поліпшуватися іншим, військовий офіцер сам повинен бути освіченим фахівцем.

Головною метою вищої військової освіти сьогодні є сприяння становленню офіцера – національного патріота, високого професіонала своєї справи, що уміє самостійно ставити і вирішувати професійні проблеми в так званому суспільстві ризику.

Відповідно правильно організоване виховання має підготувати людину до трьох головних ролей у житті громадянина, працівника, сім'янина. І.П. Підласий [3], вважає, що людина повинна мати відповідні якості особистості за виділеними напрямками а саме:

«Громадянин:

Виконання цивільних обов'язків - почуття зобов'язання перед країною, суспільством, батьками. Почуття національної гордості та патріотизму. Повага до Конституції держави, органів державної влади, Президента країни, символів державності (герб, прапор, гімн). Відповідальність за долю країни.

Дотримання демократичних принципів, дбайливе ставлення до природи. Повага до прав і свобод інших людей. Активна життєва позиція. Правосвідомість і громадянська відповідальність. Чесність, правдивість, чуйність, милосердя. Відповідальність за свої справи і вчинки. Інтернаціоналізм, повага до народів інших країн.

Працівник:

Дисциплінованість і відповідальність. Працездатність і організованість. Загальні, спеціальні та ідеологічні знання. Суспільно-політичні знання. Творче ставлення до праці. Наполегливість, прагнення швидко і якісно виконати доручену справу. Професійна гордість, повага до майстерності. Свідомість, ввічливість, акуратність. Досвід трудової діяльності. Емоційна виробнича культура. Естетичне ставлення до праці, життя, діяльності. Колективізм, вміння працювати разом. Ініціативність, самостійність.

Готовність багато і плідно працювати на благо країни, суспільства. Діловитість і заповзятливість. Відповідальність за результати праці.

Сім'янин:

Працьовитість, відповідальність, тактовність, ввічливість, культура спілкування. Вміння тримати себе в суспільстві. Охайність. Духовність. Основи гігієнічних навичок. Здоров'я, звичка до активного способу життя. Вміння організовувати та проводити дозвілля. Різноманітна освіченість. Знання правових норм, законів. Знання практичної психології, етики, естетики. Уміння виховувати дітей. Готовність вступити в шлюб і виконати сімейні обов'язки. Повага до своїх батьків, старих людей та інші відповідні якості» [4].

Процес виховання обумовлений рядом закономірностей як суспільного явища, так і закономірностями розвитку самої особи:

- залежність виховання як особливої сфери життєдіяльності людей від сукупності об'єктивних і суб'єктивних факторів суспільного середовища;
- єдність і взаємозв'язок виховання і розвитку особистості;

- чим доцільніше організована корисна суспільству діяльність вихованців, тим ефективніше будується їх спілкування, і протікає сам виховний процес;

- закономірний зв'язок між виховним впливом, взаємодією та активною діяльністю вихованців.

Якщо закономірності виступають як вираження істотної необхідності зв'язку між причиною і наслідком, то ті, що впливають з них принципи визначають загальний напрямок виховного процесу та вимоги до нього.

У свій час, А.С. Макаренко [2], прихильник спеціальної виховної педагогіки, обґрунтував такі принципи: повага і вимога, щирість і відкритість, принциповість, турбота і увага, знання, вміння, загартованість, праця, колектив, сім'я: перше дитинство, кількість любові і міра суворості, дитяча радість, гра, покарання і винагорода. В умовах переходу від авторитарного до демократичного виховання, стимулюючого самовизначення і саморозвитку курсанта, її індивідуальності, потрібні відповідні принципи побудови істинно гуманного процесу виховання: стимулювання самодіяльності, свободи волевиявлення, самоорганізації, інтересу; усвідомленого товариського чи громадянського обов'язку; співтворчості вихователів та вихованців (природно з урахуванням вікової специфіки).

«Сучасна вітчизняна система виховання духовності професіонала керується наступними принципами :

- громадська спрямованість виховання;
- зв'язок виховання з життям і працею;
- опора на позитивне у вихованні;
- гуманізація виховання;
- особистісний підхід;
- єдність виховних впливів [5].»

Ягупов В.В. визначає процес виховання, як динамічне складне педагогічне явище, яке відбувається на основі цілеспрямованого й організованого впливу вихователів, соціального

середовища на розум, почуття, волю вихованця з метою формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості [6].

Він доводить, що специфічним для процесу виховання є:

- двусторонність;
- неперервність і тривалість;
- багатогранність завдань і різноманітність змісту;
- залежність від специфіки професійних завдань і необхідності формування громадянина України;
- багатство форм, методів і засобів виховного впливу;
- поступове виявлення результатів виховних впливів;
- самокерованість.

Висновки з цього дослідження. В якості предмета виховання під час формування військового офіцера розглядається патріотизм. У освітньому процесі підготовки у вищих військових навчальних закладах обов'язковою складовою повинно бути патріотичне виховання курсантів, яке сприяє становленню офіцера професіонала військової справи.

Методологічною основою процесу патріотичного виховання офіцерів виступає наукова теорія пізнання, яка передбачає єдність історичного і логічного в педагогічному процесі, методологічний аналіз дидактичних понять, фактів, явищ у поєднанні із змістовним наповненням методики підготовки військових офіцерів, це знання теоретичних основ нормативно-навчальних дисциплін, використання циклу практичної та тактичної підготовки. Об'єктивним пунктом цієї теорії є признание об'єктивності і матеріальності оточуючого світу, існування його у постійному русі, змінах і розвитку, пізнанні світу та його закономірностей. Основою пізнання слугує вся сукупність людської практики, засобів впливу людини на природу і виробничі відносини.

Перспективи подальших досліджень. Розвиток теорії патріотизму в Збройних Силах України, розуміння офіцером національного патріотизму під час виконання своїх суспільно значимих функціональних обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
2. Макаренко А.С. Собрание сочинений. – М., 1971. – Т.1-5.
3. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: В 2 кн. / кн. 1. Общие основы. Процесс обучения. – М.: Владос, 1999. – 576 с.
4. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. О месте психического во всеобщей взаимосвязи явлений материального мира / С. Л. Рубинштейн. – М.: Изд-во АН СРСР, 1957. – 328 с.
5. Сухомлинский В.А. Воспитание коллективизма у школьников. – М., 1956.
6. Ягупов В.В. Теорія і методика військового навчання: [монографія] / В.В. Ягупов. – К.: Тандем, 2000. – 380 с.
7. Ryzhykov V. Elaboration of technology and content –practical component of the officer's psychogram // Problems of modern science: Collection of scientific articles. – Fadette editions, Namur, Belgium, 2018. – 200 p. – PP. 169 – 178.
8. Ryzhykov V. Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice // Problems of the development of modern science: theory and practice: Collection of scientific articles. – EDEX, Madrid, España, 2018. – P. 218 – 228.

Надійшла до редколегії 21.02.2019

O. Kolesnik, PHD of Psychological Sciences
The Ivan Chernyachovskij National University of Defence of Ukraine, Kyiv

THE PATRIOTIC COMPONENT WITHIN THE EDUCATIONAL-TRAINING PROCESS OF TRAINING OFFICERS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

In the scientific article the components of the theory of education are revealed: content, principles, methods and regularities of educational, patriotic training of future officers in the system of military education of Ukraine in accordance with modern political realities. The patriotism of soldiers, their feelings of love for the Fatherland, embodied in serving its interests, is of fundamental importance for the development of the Armed Forces of Ukraine.

The main goal of higher military education today is to facilitate the forming of an officer - a national patriot, a high-level professional in his business, who can independently put up and solve professional problems in the so-called society of risk.

Among the educational competences of officers the following are to be mentioned: the culture of systematic professional thinking, the culture of communication, the ability to work as part of a team, tolerance, striving for self-education and self-development, responsibility, organizational and leader qualities, firmness and sustainability to permanent changes of social and natural environment, flexible and creative thinking, spirituality, the appropriate style of professional behavior, the ability to present one's personal and professional qualities, the culture of a healthy way of life.

The methodological basis of the process of patriotic education of officers is the scientific theory of knowledge, which involves the unity of the historical and logical in the pedagogical process, the methodological analysis of didactic concepts, facts, phenomena in combination with the content of the methodology of training military officers, is the knowledge of the theoretical foundations of normative disciplines, the use of the cycle practical and tactical training. Objective point of this theory is recognition of objectivity and materiality of the surrounding world, its existence in constant motion, change and development, knowledge of the world and its laws. The basis of knowledge is the entire set of human practice, the means of human influence on nature and production relations.

Key words: the theory of education of officers, patriotism, maintenance and principles of education, training of military personnel.

УДК 37.017.4:378.09

А. Кучерявий, д-р пед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2019.41.32-35>

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІСТУ ФУНКЦІЙ СУБ'ЄКТІВ ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ І ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Стаття присвячена розв'язанню проблеми відсутності теоретичних, методичних та технологічних засад проектування процесу виховання особистості службовця державної установи, зокрема у вищих педагогічних і військових закладах освіти. Визначено коло суб'єктів системи виховання в цих закладах (представники ректорату, деканату, курсові офіцери (у військових закладах освіти), викладачі, а також студенти та курсанти, як особи, що здійснюють самовиховання). Схарактеризовано особливості виконання ними окремих функцій. Детально розглянуто аспекти мотивування об'єктів виховної роботи. Конкретизовано особливості мотиваційної роботи в структурних ланках "ректорат – деканат", "деканат – курсові офіцери", "курсіві офіцери – курсанти" (для військових закладів освіти), "деканат – викладачі", "викладачі – студенти (курсанти)". Досліджено реалізацію проектувальної функції на різних рівнях виховної системи: створення положення про виховну роботу, її концепції, програм, планів тощо. Визначено відмінності в реалізації суб'єктами виховання обох типів вищих закладів освіти організаційної функції. Підкреслено відмінність щодо кадрового ресурсу в двох типах закладів освіти, оскільки викладачі педагогічного закладу освіти мають педагогічну освіту, а більшість викладачів військового закладу освіти такої освіти не мають. Зосереджено увагу на спільних рисах реалізації діагностичної (вивчення стану виховної роботи в закладі (у підрозділі), готовності до її здійснення представниками виховної системи та ступеня сформованості особистості службовця державної установи в осіб, що навчаються), прогностичної (уявлення очікуваного результату від реалізації певних виховних заходів, програм, планів та концепції виховної роботи), стимулювальної (застосування методів заохочення щодо підлеглих осіб як суб'єктів виховної роботи та студентів чи курсантів) та контрольної функції (реалізація керівниками заходів щодо вивчення виконання планів і програм виховної роботи). Результати дослідження сприятимуть побудові виховних систем у вищих закладах освіти, які будуть зорієнтовані на державні потреби в підготовці педагога чи військового фахівця.

Ключові слова: виховання, педагогічний заклад освіти, військовий заклад освіти, функції, суб'єкт виховання.

Постановка проблеми. Реформування вищої освіти як галузі, що надало вищим закладам освіти (ВЗО) право автономії, вимагає від них певної самостійності не тільки під час організації навчального процесу, а й виховного. Актуальність останнього зумовлена тим, що ВЗО повинні враховувати потреби працевлаштування щодо якісної характеристики особистості випускника. Представники низки професій, зокрема більшість педагогів і військові, працюватимуть у державних службах і установах, тобто відповідні ВЗО повинні орієнтуватися на потреби країни в отриманні дипломованих службовців. Але заклади освіти не акцентують увагу на підготовці фахівця такого ґатунку, і вибудовують системи виховання достатньо

інтуїтивно. Причина цього, за нашим переконанням, в проблемі відсутності теоретичних, методичних та технологічних засад проектування процесу виховання особистості службовця державної установи, яка не дозволяє побудувати зорієнтовані на державні потреби виховні системи на рівні ВЗО. Розв'язання цієї проблеми вимагає, у тому числі, порівняння процесів виховання різних категорій державних працівників, зокрема педагогів і військових службовців, для винайдення спільної платформи у побудові виховних систем. Саме порівняння змісту функцій суб'єктів виховання у вищих педагогічних і військових закладах освіти здійснюватиметься в цьому дослідженні.